

DZIAŁALNOŚĆ KÓŁ SENIORÓW AKADEMICKIEGO ZWIĄZKU SPORTOWEGO - RYS HISTORYCZNY

*dr Halina Hanusz**

Wprowadzenie

W Akademickim Związku Sportowym (AZS), od pierwszych lat działalności, integrowano poszczególne płaszczyzny życia organizacyjnego. W aktywności uczestniczyli z jednej strony studenci, z drugiej – profesura, a także przedstawiciele uczelni oraz danego środowiska akademickiego, tworząc jedną, wspólną grupę społeczną zwaną: azetesowską. Wśród członków AZS są członkowie zwyczajni, honorowi, założyciele czy wspierający. Ich prawa i obowiązki stanowią zapisy w statutach poszczególnych jednostek organizacyjnych AZS w Polsce. Wielu członków, po ukończeniu studiów i swojej kariery sportowej, wyróżniono nadając im tytuł członka honorowego AZS. Właśnie seniorzy AZS-u niejednokrotnie do ostatnich dni swojego życia, brali czynny udział w działalności organizacji, interesowali i identyfikowali się ze Związkiem.

Można powiedzieć, że od początku działalności stowarzyszenia seniorzy włączyli się w ten uporządkowany proces. Każda z jednostek organizacyjnych AZS wspierała i odwoływała się do autorytetów, wybitnych zawodniczek i zawodników, swoich członków honorowych, ale i tych starszych wiekiem działaczy, seniorów stowarzyszenia, którzy ustanowili społeczność w ramach formalnie powołanych i działających kół seniorów AZS. Warto zatem przedstawić powstałe i działające koła seniorów w stowarzyszeniu, ze szczególnym uwzględnieniem i ukazaniem profesjonalnej i owocnej działalności w obrazie Koła Seniorów AZS Kraków.

Material i metody

Celem niniejszego opracowania było ukazanie powstania i analiza procesu działalności kół seniorów w społeczności akademickiej wywodzącej się z Akademickiego Związku Sportowego. W stosunku do postawionego celu wysunięto następujące problemy badawcze:

1. W jakich ośrodkach w kraju powstały i kontynuują działalność koła seniorów AZS?
2. Jakie cele główne i poboczne realizowane są w płaszczyźnie działalności kół seniorów AZS, i na ile korespondują one ze sferami życia uczelni, miasta, czy środowiska sportu akademickiego?
3. W jaki sposób członkowie seniorzy kultywują przyjętą misję: *chrońmy od zapomnienia?*

Do realizacji badań wykonano kwerendę źródeł. Wykorzystano literaturę tematyczną, ze szczególnym uwzględnieniem publikacji dotyczących kół seniora AZS. Do realizacji opracowania wykorzystano metodę empiryczną oraz analizę pozyskanych dokumentów źródłowych.

* Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki w Białymstoku.

Wyniki badań

Już w dwudziestoleciu międzywojennym XX wieku w Akademickim Związku Sportowym zapoczątkowano formalny ruch, którego uczestnikami byli seniorzy, tzw. ludzie trzeciego wieku. Na mocy decyzji Komisarza Rządu m. st. Warszawy z dnia 6 października 1938 r. wydanej na podstawie art. 21 prawa o stowarzyszeniach z dnia 27 października 1932 r., wpisano do rejestru stowarzyszeń i związków Komisariatu Rządu m.st. Warszawy pod nr 1308 stowarzyszenie (związek) pod nazwą: Koło Seniorów Akademickiego Związku Sportowego w Warszawie¹.

W latach powojennych powrócono do działań na rzecz przywrócenia i utworzenia Koła. W grudniu 1956 r. zorganizowano zebranie zapoznawczo-organizacyjne Koła Seniorów AZS Warszawa. Jego inicjatorem m.in. był Aleksander Pilarski, prezes AZS Warszawa i Centrali Polskich AZS (1937-1939)². Koło ukonstytuowało się w styczniu 1957 r. Pierwszym prezesem Koła Seniorów AZS Warszawa w latach 1957-1959 był Stanisław Sośnicki, lekkoatleta, olimpijczyk z 1924 r., prezes AZS Warszawa (1930-1932)³. Opracowano regulamin, w którym był zapis, że Koło jest jednostką organizacyjną Klubu AZS Warszawa i działa na podstawie statutu tego Klubu. Zapisane cele działania to:

- a) *umożliwienie członkom Związku utrzymania dalszego kontaktu z AZS i sportem po ukończeniu studiów i wycofaniu się z zawodniczego życia sportowego,*
- b) *związanie z Klubem AZS Seniorów, którym droga jest idea upowszechniania wśród młodzieży akademickiej sportu i którzy pragnęliby w tym celu współdziałać,*
- c) *poszerzenie aktywu organizacyjnego Klubu o doświadczonych działaczy, uczestniczących czynnie w jego pracach i wnoszących swą pomoc w dziedzinie organizacji i należytego przestrzegania linii rozwoju sportu akademickiego,*
- d) *zapewnienie seniorom warunków do uprawiania nadal sportu w granicach właściwych dla ich obecnych możliwości⁴.*

Działalność Koła Seniorów AZS Warszawa trwa do dnia dzisiejszego, a jego przewodniczącym jest Bogusław Gorski, nauczyciel akademicki, trener, prezes AZS Warszawa (1991-2005). Honorowy prezes środowiska warszawskiego AZS. W 2007 r. otrzymał godność członka honorowego AZS⁵.

W różnych odstępach czasu w kraju powoływano następne koła seniorów w ramach organizacji środowiskowych AZS. W latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku, podczas uroczystości jubileuszu 25-lecie AZS w Częstochowie, w dniu 12 kwietnia 1970 r. w Domu Technika, zorganizowano spotkanie byłych sportowców, działaczy oraz seniorów AZS. W spotkaniu uczestniczył m.in. prof. Alfred Czarnota, były rektor Wyższej Szkoły Administracyjno-Handlowej (później: Wyższej Szkoły Ekonomicznej), który w zakończeniu swojego wystąpienia nt. *Działalności i roli wychowawczej wśród młodzieży Akademickiego*

¹ Statut Koła Seniorów A.Z.S. w Warszawie, Warszawa 1939.

² H. Hanusz, *Aleksander Pilarski (1905-1996)*, [w:] „Akademicki Przegląd Sportowy” nr 11/1996, s. 14.

³ B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Leksykon olimpijczyków polskich. Od Chamonix i Paryża do Soczi 1924-2014*, Wyd. Polski Komitet Olimpijski, Warszawa 2014, s. 520.

⁴ M. Leska, *Mój „osobisty” AZS*, [w:] *Akademicki Związek Sportowy 1908-1983. Wspomnienia i pamiętniki*, wybór i oprac. R. Wryk, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 1985, s. 356.

⁵ H. Hanusz, *Członkowie honorowi Akademickiego Związku Sportowego*, [w:] *Dzieje Akademickiego Związku Sportowego*, (red.) R. Wryka, t. III, Aneks 1, Wyd. Nauka i Innowacje, Poznań 2014, s. 244.

⁶ „Akademicki Przegląd Sportowy”, nr 1/2008, s. 6.

Związku Sportowego, przedstawił propozycję powołania Koła Seniorów AZS w Częstochowie dla kontynuowania więzi ze sportowym środowiskiem akademickim byłych jego członków⁷. Wystąpienie przyjęto z aplauzem, a chwilę później dokonano formalności proceduralnych. Przewodniczącym Koła został Mieczysław Hrehorów, współorganizator Klubu AZS przy Wyższej Szkole Administracyjno-Handlowej w 1945 r., działacz społeczny i sportowy⁸.

W regulaminie Koła zapisano, że członkami Koła mogą zostać byli zawodnicy, trenerzy, instruktorzy, byli i aktualni działacze AZS, a także osoby, które wspierały AZS. W programie działalności Koła znalazł się zapis o organizacji spotkań dla zintegrowania środowiska sportu akademickiego w udostępnionych pomieszczeniach Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej. Działacze na rzecz integracji członków Koła podjęli decyzję o corocznych spotkaniach w okresie święta Bożego Narodzenia i Wielkanocy oraz współdziałał w organizacji imprez w ramach studenckiego Dnia Sportu AZS, w tym turniejów piłki siatkowej żeńskich zespołów dla uczczenia Święta Niepodległości, czy zawodów młodzieży szkolnej w piłce siatkowej. Podobnie, jak udział przedstawicieli seniorów w organizowanych przez KU AZS imprezach, np. w Ogólnopolskim Turnieju Tenisa Stołowego Wyższych Seminariów Duchownych, przygotowywanym przez WSD w Częstochowie. W następnych latach liczne grono częstochowskich seniorów aktywnie kibicowało ligowe i pucharowe spotkania drużyny piłki siatkowej męskiej, a także uczestniczyło w prowadzonych imprezach rekreacyjnych i krajoznawczych organizowanych przez członków Klubu Seniora AZS. Seniorzy również współuczestniczyli w organizacji kolejnych jubileuszy AZS w Częstochowie: 25-, 40-, 55-, 60-, 65-, i 70-lecia, m.in. przez opracowanie wzorów okolicznościowych medali, znaczków, zaproszeń, plakatów czy pocztówek jubileuszowych.

Rok później po powołaniu częstochowskiego Koła, ruch kół seniorów AZS stał się faktem. W 1971 r. powstało Koło Seniorów AZS w środowisku lubelskim. Jego celem była kontynuacja wyniesionego ze sportu nawyku aktywnego życia we wszystkich jego płaszczyznach. W dekadzie lat osiemdziesiątych Koło liczyło 66 członków. Działo ono pod przewodnictwem prof. Edwarda Komara (1984-1991)⁹.

Natomiast w latach pięćdziesiątych XX wieku powstało Koło Seniorów AZS w Krakowie. Warto przyjrzeć się jego działalności, ponieważ zostało zarejestrowane, jako stowarzyszenie, w przeciwieństwie do powołanych kół w ramach działalności AZS. W dniu 10 grudnia 1992 r. Wydział Spraw Społecznych Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie, jako organ rejestrujący wpisał do rejestru stowarzyszeń kultury fizycznej pod pozycją 240 - Koło Seniorów AZS Kraków¹⁰. Należy zaznaczyć, że idea powołania do życia koleżeńskiej społeczności azetesiaków podejmowana była już wcześniej. *W połowie lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku, zawodnicy sekcji lekkoatletycznej oraz wioślarskiej zaczęli spotykać się na przystani wioślarskiej AZS Kraków. Tam można było spotkać wiele postaci, których życie związane było ze Związkiem. (...) Na przystani całe życie towarzyskie aranżował*

⁷ 40 lat Klubu Seniora AZS Częstochowa. Wydawnictwo jubileuszowe Klubu Seniora AZS Częstochowa, Częstochowskie Zakłady Graficzne, Częstochowa 2010.

⁸ H. Hanusz, *Członkowie honorowi Akademickiego Związku Sportowego...*, op. cit., s. 246.

⁹ Lista członków Koła Seniorów AZS w Lublinie wg stanu na dzień 3 XI 1981 r.

¹⁰ J. Żurek, *Dziesięciolecie Koła Seniorów AZS Kraków*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 1/2002, s. 62.

niezapomniany naczelnik przystani Kazimierz Pankowski. Następnym miejscem spotkań „azetesiaków” była kawiarnia w Teatrze „Starym” na ulicy Sławkowskiej, którą prowadziła Barbara Sobottowa. W połowie lat dziewięćdziesiątych Jan Żurek - trener, a zarazem kierownik sekcji lekkoatletycznej, przy pomocy Danuty Straszyńskiej, organizowali coroczne spotkania byłych zawodników w Spale, w pierwszych dniach miesiąca września. Na te spotkania przyjeżdżali lekkoatleci zamieszkali w całym kraju¹¹.

Znaczącym jednak impulsem do zamysłu powołania Koła była decyzja, pomyślana pierwotnie, jako sposób na zorganizowanie i przedłużenie pamięci o wspólnych młodych latach, kiedy byli sprawni, mieli piękne marzenia i niewyczerpaną energię. Stąd utworzenie koła okazało się niezwykle trafną decyzją. Wzmacniał ją fakt, że każdorazowo w Krakowie odbywały się ogólnopolskie uroczystości jubileuszowe AZS. Uaktywniały one szersze grono uczestniczących w ich przygotowaniu i przeprowadzeniu przez byłych działaczy, seniorów Związku. Rodziła się też naturalna chęć utrzymywania koleżeńskich kontaktów i odnowienia przyjaźni w Krakowie, wśród byłych członków wszystkich sekcji sportowych. Nieliczna grupa dyskutująca nad pomysłem z czasem powiększyła się i objęła szeroki krąg osób, którzy niegdyś uczestniczyli w swojej sportowej przygodzie z AZS. Potwierdził się tym samym fakt, że sportowe przyjaźnie przeżywają najdłużej, bowiem nigdzie tak nie poznaje się charakteru człowieka jak podczas rywalizacji lub współpracy na boisku.

Jedną z inicjatyw powołania Koła Seniorów AZS Kraków była próba, podjęta przez Zarząd Środowiskowy AZS i jego ówczesnego prezesa dr. Jacka Fuka. Spotkanie inicjatywne, które przeprowadzono w dniu 19 lutego 1990 r. w lokalu Zarządu Środowiskowego przy Rynku Głównym 44, było próbą nakreślenia głównych założeń i celów Koła Seniorów. Jednak wymiana poglądów i zarysowane różnice w pojmowaniu istoty członkostwa, spowodowały odłożenie decyzji do następnego zebrania. Przeprowadzono je w dniu 17 września tegoż roku, chociaż przy znacznie mniejszej liczbie uczestniczących. Należy zaznaczyć, że w zasadzie ideę powołania do życia Koła Seniorów AZS zahamowała sprawa lokalu ZS AZS. Zwłaszcza, że w tym okresie przesądzona była już konieczność opuszczenia zajmowanej przez długi czas siedziby przy Rynku Głównym. A siedziba w Rynku stanowiła istotny element integrujący wszystkich członków jednostek organizacyjnych krakowskiego AZS.

Następną - tym razem pomyślnie zakończoną - była próba zapoczątkowana w pierwszej połowie 1992 r. W wyniku aktywności kolegów Kazimierza Habrata, Piotra Jeża oraz Jana Żurka, zawiązano grupę inicjatywną, która zapoczątkowała starania o realizację pomysłu w oparciu o siedzibę Klubu Sportowego AZS AWF Kraków. W rezultacie ich decyzji oraz prezentowanej przez nich idei, skupiła ona wokół sprawy wielu zwolenników, przedstawicieli całego środowiska akademickiego w Krakowie. Kilka miesięcy później, w dniu 16 listopada 1992 r. w świetlicy Klubu AZS AWF przy ul. Grzegórzeckiej, przeprowadzono zebranie założycielskie, a jego uczestnicy byli nie tylko założycielami Koła stowarzyszenia z osobowością prawną, ale również i pierwszymi darczyńcami, gromadząc 550 PLN na wstępne działania organizacyjne Koła Seniorów AZS¹².

¹¹ J. Wolf, *Historia Koła Seniorów - AZS Kraków*, 2011 (rękopis w posiadaniu autorki).

¹² Założyciele Koła Seniorów AZS Kraków: Bogdan Barut, Wiesław Bieniasz, Adam Grochal, Kazimierz Habrat, Piotr Jeż, Władysław Kolka, Wanda Kwapulińska, Roman Kwapuliński, Stanisław Kuśmierczyk, Kazimierz Mamoń, Edward Mróz, Waław Obuchowicz, Stanisław Panek, Kazimierz Pankowski, Stefan

Cele i zadania Koła, jego zakres działania oraz zasady członkostwa zostały określone w *Statucie Koła Seniorów AZS Kraków*. Zapisano, że celem Koła Seniorów AZS Kraków jest:

1. *Popularyzacja założeń ideowych Akademickiego Związku Sportowego, zapisanych w statucie Związku, a w szczególności kształtowanie koleżeństwa, przyjaźni sportowej oraz więzi międzypokoleniowej wśród dawnych i obecnych członków AZS.*
2. *Kształtowanie aktywnych postaw ruchu sportowego, stosownie do wieku i zainteresowań jego członków.*
3. *Organizowanie okolicznościowych spotkań członków Koła Seniorów dla kontynuowania tradycji i zwyczajów z historii Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie.*
4. *Wspieranie radą i doświadczeniem – w miarę potrzeby – działaczy społecznych jednostek organizacyjnych AZS Kraków.*
5. *Gromadzenie materiałów archiwalnych, wspomnieniowych z działalności sportowej i organizacyjnej jednostek AZS w środowisku akademickim Krakowa.*
6. *Wspieranie finansowo w miarę możliwości działalności sportowej jednostek organizacyjnych AZS w Krakowie*¹³.

By upowszechnić wśród szerokiego kręgu azetesiaków w Krakowie główne cele i założenia Koła, powiadomiono o pierwszym Walnym Zebraniu Koła Seniorów AZS Kraków. Odbyło się ono w jednej z sal Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego przy ul. Gołębiej nr 24 w dniu 20 marca 1993¹⁴. Podczas zebrania przyjęto statut Koła oraz dokonano wyboru władz statutowych. Władzami Koła są: Walne Zebranie Członków, Rada Koła (9 osób), Komisja Rewizyjna (3 osoby) i Sąd Koleżeński (3 osoby) - wybierane na trzy lata. Podczas następnego zebrania, w dniu 23 kwietnia 1993 r., ukonstytuowały się władze Koła, a przewodniczącym Rady Koła został nominowany prof. Andrzej Pelczar, lekkoatleta AZS Kraków, pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, m.in. dyrektor Instytutu Matematyki UJ, później wiceprzewodniczący i przewodniczący Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego (1996-2002), członek honorowy AZS¹⁵.

Dyskutowaną kwestią było określenie członkostwa w Kole. W statucie zapisano, że członkami zwyczajnymi mogą być koleżanki i koledzy powyżej 45. roku życia, którzy w swoim życiu przeżyli przygodę sportową w barwach AZS Kraków - byli zawodnicy, trenerzy i działacze społeczni, pracownicy jednostek organizacyjnych Związku, którzy nadal odczuwają potrzebę utrzymywania koleżeńskich więzi i przyjaźni. Natomiast członkami wspierającymi mogą być osoby fizyczne i prawne, które identyfikują się z celami Koła Seniorów, pragnących wspierać go materialnie i moralnie. Warunkiem przynależności do Koła jest podpisanie deklaracji członkowskiej, a potwierdzeniem - otrzymanie legitymacji.

Piechnik, Barbara Sobottowa, Mieczysław Stefanów, Bronisław Stupka, Leszek Zajączkowski, Jan Żurek. Zob. *Koło Seniorów AZS Kraków 1992-2012*, Wydanie Specjalne „Akademickiego Przeglądu Sportowego”, Wyd. FALL, Kraków 2012, s. 4.

¹³ *Statut Koła Seniorów AZS Kraków*, Kraków 1992.

¹⁴ Rada Koła AZS Kraków: przewodniczący – Andrzej Pelczar, zastępca przewodniczącego – Stefan Piechnik, sekretarz – Jan Żurek, skarbnik – Kazimierz Habrat oraz członkowie: Janina Działowska, Piotr Jeż, Kazimierz Pankowski, Mieczysław Stefanów, Ryszard Wasztyl. Komisja Rewizyjna: przewodniczący – Roman Domaszewicz, członkowie: Edward Mróz, Waław Obuchowicz. Sąd Koleżeński: przewodniczący – Zdzisław Przybylkiewicz, członkowie: Zbigniew Mendera, Janusz Długopolski. Zob. J. Pawłowski, *Akademicki Związek Sportowy w Krakowie*, [w:] „Alma Mater” Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 98/2007, s. 42-45.

¹⁵ H. Hanusz, *Członkowie honorowi Akademickiego Związku Sportowego...*, op. cit., s. 261.

Pierwszymi zadaniami, które nakreśliła Rada Koła Seniorów AZS Kraków, i je realizowała, były m.in.:

1. Wystąpienie z apelem do Kolegium Rektorów uczelni Krakowa o nieograniczenie obowiązkowych godzin wychowania fizycznego studentów.
2. Podjęcie starań o uzyskanie pomieszczenia na gromadzone materiały historyczne i pamiątki z 85-letniej działalności AZS w Krakowie.
3. Przeprowadzenie uroczystego podniesienia flagi na przystani wioślarskiej przy ul. Kościuszki 38 w Krakowie, połączone z uczczeniem pamięci i złożeniem wiązanki kwiatów pod znajdującym się na terenie przystani pomnikiem jednego z założycieli AZS prof. Walerego Goetla.
4. W maju 2000 r. podczas spotkania Koła na przystani wioślarskiej AZS Kraków odbyła się uroczystość „chrztu” łodzi imionami zmarłych członków: „ROŻEK” (dla uczczenia medalisty olimpijskiego i mistrza Europy - Rogera Vereya) i „KAJTEK” (dla upamiętnienia długoletniego kierownika przystani - Kazimierza Pankowskiego - zm. 1997 r.) z udziałem zaproszonych „ojców chrzestnych”, ówczesnych rektorów: Uniwersytetu Jagiellońskiego - prof. Franciszka Ziejki oraz Akademii Górniczo-Hutniczej - prof. Ryszarda Tadeusiewicza, którym towarzyszyły „matki chrzestne”, członkinie Koła Seniora, wioślarki: Maria Dzieża-Trzyna (uczestniczka Igrzysk Olimpijskich w Moskwie) i Anna Baranowska-Skowrońska.

W pierwszym dziesięcioleciu Koło Seniorów AZS liczyło 148 osób, w tym znaczącą część stanowili nauczyciele akademicki, samodzielni pracownicy nauki uczelni krakowskich oraz instytutów Polskiej Akademii Nauk. Z liczby tej zmarło 20 osób, a 26 zrezygnowało z dalszej przynależności do stowarzyszenia. Koło liczyło wówczas 102 członków. Zebrania plenarne odbywały się dwukrotnie w ciągu roku kalendarzowego, a co trzy lata mają one charakter walnego zgromadzenia zatwierdzającego zmiany władz Koła Seniorów i podejmowane są uchwały wiążące. Spotkania wiosenne organizowano zazwyczaj na przystani wioślarskiej AZS. Były one połączone z inauguracją sezonu wioślarskiego, a niekiedy także z ceremonią chrztu nowych łodzi. Natomiast spotkania zimowe, związane z kolejną rocznicą powołania Koła Seniorów, najczęściej odbywały się w sali nr 26 Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, i połączone są z tradycyjnym „opłatkiem”. Spotykali się na nich dawni koledzy z bieźni, boisk, torów wioślarskich i innych aren sportowych, którzy często dopiero po wielu latach mieli okazję do odnowienia dawnych przyjaźni. Służą temu okazje rocznicowe oraz zjazdy „sekcyjne”. Np. byli lekkoatleci, stanowiący większość w Kole Seniorów, począwszy od 1994 r. spotykają się rok rocznie (we wrześniu) w Centralnym Ośrodku Przygotowań Olimpijskich w Spale. W zjazdach tych uczestniczyło około 40-osobowa grupa.

Pragnąc pogłębić poczucie międzypokoleniowej integracji społeczności azetesiaków krakowskich, Rada Koła Seniorów ufundowała ze składek członkowskich własny sztandar. Potwierdza on uczuciowe więzi z „czarnym gryfem” AZS Kraków. Potwierdzeniem tym jest sentencja zamieszczona na sztandarze: *SEMPER JUVENES ANIMO* (*Zawsze młodzi duchem*). Warto dodać, że projekt sztandaru oraz zwieńczenia drzewca wykonał bezinteresownie znany artysta-rzeźbiarz, członek Koła, prof. Politechniki Krakowskiej Stefan Dousa. Uroczystość

poświęcenia sztandaru odbyła się w dniu 21 grudnia 2001 r. w jednej z sal gmachu Collegium Novum, który był kolebką i pierwszą siedzibą AZS w Krakowie.

Innym obszarem zainteresowania Koła jest gromadzenie materiałów archiwalnych z działalności AZS w Krakowie. Udostępnione nieodpłatnie przez ówczesnego rektora AWF w Krakowie prof. Mariana Bukowca pomieszczenie na siedzibę Koła i archiwum pozwalają gromadzić materiały i pamiątki, posiadające dużą wartość historyczną. Przekazywane są one przez jednostki organizacyjne AZS, jak i osoby prywatne (najczęściej przez rodziny zmarłych azetesiaków). Wszystkie wydarzenia dotyczące Koła i działalności publicznej seniorów odnotowane i ilustrowane są na bieżąco w *Kronice Koła Seniorów AZS Kraków*, co jest realizacją zamierzeń zaplanowanych przez Prezydium od 1994 r. Redagowania *Kroniki...* podjął się Jerzy Pawłowski (od 1999 r., zastępca przewodniczącego Koła), przy aktywnej współpracy wielu koleżanek i kolegów. Warto przytoczyć kilka zapisów z *Kroniki Koła Seniorów AZS Kraków*.

- 12 maja 2002 r. z inicjatywy kol. Jana Żurka - zorganizowany został na stadionie lekkoatletycznym AZS AWF I Bieg Memorialowy na 200 m im. Barbary Sobottowej, który zapoczątkował nową tradycję w krakowskim AZS-ie. Bieg wygrała 15-letnia juniorka Joanna Król (24.94 s), a nagrody dla uczestniczek wręczane były przez przewodniczącego Rady KS prof. Andrzeja Pelczara i dr Danutę Straszynską - niegdyś koleżankę klubową legendarnej Baški i jej rywalkę na bieżni¹⁶.
- 1 lipca 2008 roku w Audytorium Maximum UJ przy ul. Krupniczej rozpoczęły się obrady IX Forum FISU (Fédération Internationale de Sport Universitaire), zwołane do Krakowa dla uczczenia nadchodzącego oficjalnego stulecia AZS. (...) Ceremonii otwarcia towarzyszyła okolicznościowa wystawa przywieziona z Warszawy oraz spotkanie Koła Seniorów z delegatami FISU¹⁷.
- W Wiedniu - w dniach 3-6 września - odbyły się światowe mistrzostwa weteranów w wioślarstwie (World Rowing Masters Vienna 2009), w których duet naszych Seniorów: Renata Gostyńska i Zdzisław Adamik - zdobył złoty medal, a Zdzisław ponadto srebrny w ósemce (załoga międzynarodowa) i brązowy w skiffie. Sukces ten skutkował później także uhonorowaniem ich tytułem „Seniorów Roku 2009” w plebiscycie „Poza Stereotypem”¹⁸.
- W marcu 2010 roku zostały ogłoszone wyniki plebiscytu stulecia (1909-2009) p.n. „Dziesiątka najlepszych sportowców AZS Kraków”. Plebiscyt ten zaplanowany został jako jeden z priorytetowych punktów programu działalności programu działalności Koła Seniorów w kadencji 2006/2009. Ankiety w formie pocztówki zostały rozesłane członkom KS pod koniec 2009 r., a odpowiedzi (anonimowe) wpływały w styczniu i lutym 2010 r. Podsumowanie wyników dało następującą kolejność: 1. Barbara Sobottowa (la), 2. Roger Verey (wioślarstwo), 3. Adam Papée (szermierka), 4. Jadwiga Jędrzejowska (tenis), 5. Urszula Figwer (la), 6. Jerzy Ustupski (wioślarstwo), 7. Jaroslawa Józwiakowska (la), 8. Marcin Urbaś (la), 9. Radosław

¹⁶ *Kronika Koła Seniorów AZS Kraków*, t. 1, 2002, s. 128.

¹⁷ *Kronika Koła Seniorów AZS Kraków*, t. 2, s. 37-41.

¹⁸ *Kronika Koła...* op. cit., s. 67-69.

Zawrotniak (szermierka), 10. Wanda Dubieńska (narciarstwo, tenis, pływanie). Wyniki opublikowano w prasie¹⁹.

- *18 maja 2010 r., podczas wykonywania obowiązków służbowych, zmarł nagle w 73. roku życia – przewodniczący Rady KS prof. Andrzej Pelczar, były rektor UJ, profesor honorowy tej uczelni (od 21 IV 2010), członek honorowy AZS i AZS Kraków. Sześć dni później w Kolegiacie św. Anny odprawione zostały egzekwia przez kardynała Franciszka Macharskiego, a na Cmentarzu Rakowickim – obok Rodziny – żegnali Zmarłego liczni przedstawiciele nauki polskiej: Uniwersytetu Jagiellońskiego, Polskiej Akademii Umiejętności, Polskiej Akademii Nauki i stowarzyszeń naukowych, a także władze miasta i organizacji społecznych, głównie studenckich. Wśród tych ostatnich znalazły się poczty sztandarowe AZS Kraków, Klubu AZS AWF i Koła Seniorów²⁰.*

W historię krakowskiego AZS-u wpisane są spektakularne sukcesy pokoleń sportowców, którzy przez lata zdobywali tytuły mistrzów Polski, występowali w barwach kraju podczas igrzysk olimpijskich, mistrzostw świata i Europy. Stąd członkowie Koła postanowili dokumentować i pokazywać sportowy wizerunek organizacji. Staraniem Koła Seniorów przygotowano wystawę fotogramów ilustrujących historię AZS i jego osiągnięcia na najważniejszych międzynarodowych imprezach sportowych olimpijczyków AZS Kraków. Zaprezentowano ją na dziedzińcu Collegium Medicum UJ (dawniejsze Collegium Nowodworskie), podczas centralnych uroczystości jubileuszu 90-lecia AZS w dniu 15 maja 1999 r. Wcześniej w sąsiadującej kolegiacie św. Anny poświęcony został sztandar krakowskiego klubu AZS AWF.

Działacze AZS z Krakowa, z inicjatywy członków Koła Seniorów, jako pierwsi odpowiedzieli na apel zespołu redakcyjnego wydawnictwa Zarządu Głównego AZS pt.: *Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego*, o gromadzeniu materiałów dokumentujących historię Akademickiego Związku Sportowego. Podjęli udane starania, by z okazji jubileuszu 90-lecia opublikować poszerzoną dokumentację działalności AZS Kraków. Jan Żurek, przewodniczący Koła mówił: *Niech to będzie dla kolejnych środowisk zachęta do zaprezentowania swoich dziejów, sukcesów i faktów, które należałoby opublikować, aby nasi następcy mieli z czego czerpać wiedzę o działalności Związku w drugiej połowie XX wieku. Szczególnie winniśmy pamiętać o ludziach, którzy w tym okresie wierni byli biało-zielonemu sztandarowi z gryfem, tworząc chlubne karty historii AZS w Polsce²¹.*

Zgromadzone materiały zostały opublikowane na łamach pięciu numerów tego wydawnictwa, utrwalające nieznane fragmenty historii krakowskiego środowiska AZS. Autorami przygotowanych materiałów byli m.in.: Adam Bezeg, Kazimierz Fabrykowski, Eugeniusz Kruczalak, Marian Lida, Marianna Makowska-Rzeszutko, Kazimierz Mamoń, Czesław Michalski, Renata Nieroda, Bogusław Nizieński, Jerzy Pawłowski, Janusz Rzewski, Henryk Stupka, Kazimierz Toporowicz, Ryszard Walker, Jan Żurek. Przedstawili i przybliżyli czytelnikom wydawnictwa interesujące dokumenty historyczne, wydarzenia, historie ze sportowych życiorysów, w tym: Stanisława Adamczaka, Urszuli Figwer, Jarosławy

¹⁹ Ibidem, s. 83-85.

²⁰ Ibidem, s. 86-94.

²¹ J. Żurek, *Z grodu Kraka...*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 1/1998, s. 3-4.

Józwiakowskiej-Biedy, Zdzisława Makowskiego, Zdzisława Nowaka, Barbary Sobottowej, Jerzego Ustupskiego^{22,23,24,25,26}.

W dniu 17 czerwca 2007 r. w Sali nr 30 Collegium Novum odbyła się prezentacja monografii pt.: „Akademicki Związek Sportowy w Krakowie, cz. I: 1909-1945” autorstwa Czesława Michalskiego, wydanej przez Akademię Pedagogiczną im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie²⁷. W 2012 r. wydana została druga część opracowania: „Akademicki Związek Sportowy w Krakowie, cz. II: 1945-2009”²⁸. Prace przedstawiają działalność Związku, osiągnięcia sportowe oraz sylwetki ludzi, którzy tę historię na przestrzeni lat tworzyli.

Dzięki zaangażowaniu i pracy społecznej Jerzego Pawłowskiego, na jubileusz 100-lecia AZS, wydano reprint pt.: „Żółta Księga AZS 1910-1914” (Zbiór okolicznościowych wierszy i humorystycznych opisów wydarzeń sportowych we wszystkich Sekcyach AZS. Z ilustracjami), z przedmową prof. Józefa Lipca i prof. Stefana Dousy, wyboru fragmentów oraz komentarze i aneksy przygotował Jerzy Pawłowski²⁹.

Należy podkreślić wielkie zaangażowanie i nieustraszoną działalność wieloletniego przewodniczącego Koła Seniorów AZS Kraków w osobie prof. Andrzeja Pelczara. Jego zaangażowanie stanowiło decydujący wpływ na uruchomienie energii członków Koła. Do najważniejszych inicjatyw Koła, którym patronował A. Pelczar, oprócz wymienionych wcześniej, było również wiele ważkich inicjatyw (m.in.: ustanowienie tytułu honorowego członka AZS Kraków (1996), osobista pomoc przy organizacji IX Forum FISU w Krakowie (1-6 lipca 2008), otwierająca uroczystości jubileuszowe 100-lecia AZS w Polsce)³⁰.

Ostatnią sprawą, w której realizacji zaangażował się A. Pelczar, to pomysł przeniesienia pomnika współzałożyciela AZS Kraków - profesora Walerego Goetla – z przystani wodnej AZS AWF Kraków na bardziej godne tej postaci miejsce, na tereny sportowe Campusu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Pychowicach. Pomnik ten – ufundowany przez środowisko krakowskie - został postawiony „tymczasowo” na terenie przystani w 1983 r. Ciasnota miejsca nie pozwalała wówczas na zrealizowanie odpowiedniego piedestału. Zabiegi A. Pelczara skutkowały wstępną zgodą władz uniwersyteckich. Już po Jego śmierci akceptacja została potwierdzona przez aktualnego rektora UJ, prof. Karola Musioła, podczas wizyty delegacji Koła Seniora w dniu 24 czerwca 2010³¹. W skład delegacji wchodził m.in. prof. Stefan Dousa, autor pomnika, który przygotował także projekt

²² R. Nieroda, *Być zawsze w ruchu...*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego” nr 1/1998, s. 43-47.

²³ E. Kruczałak, *Wielka niespodzianka rzymskich igrzysk olimpijskich - srebrna medalistka Jarka Józwiakowska*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego” nr 1/2002, s. 49-54.

²⁴ J. Pawłowski, *Zdzisław Makowski - pierwszy powojenny mistrz „stumetrówki*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 2/1998, s. 44-46.

²⁵ J. Pawłowski, *Zdzisław Nowak (1906-1996) - pierwszy olimpijczyk sekcji lekkoatletycznej AZS Kraków*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 1/1999, s. 9-18.

²⁶ E. Kruczałak, *Basia - gryfowi zawsze wierna*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 2/1998, s. 26-29.

²⁷ C. Michalski, *Akademicki Związek Sportowy w Krakowie, cz. I: 1909-1945*, Kraków 2007.

²⁸ C. Michalski, *Akademicki Związek Sportowy w Krakowie, cz. II: 1945-2009*, Kraków 2012.

²⁹ *Żółta Księga AZS (z lat 1910-1914, wybór fragmentów, redakcja oraz komentarze i aneksy J. Pawłowski*, Wyd. FALL, Kraków 2009.

³⁰ *9 th FISU Forum Kraków Poland*, FISU 2008.

³¹ *Koło Seniorów AZS Kraków 1992-2012*, Kraków 2012.

pedestału. W najbliższej przyszłości nastąpią również ważne uzgodnienia dotyczące szczegółowej lokalizacji pomnika na Campusie. Wiele wskazuje na to, że będzie to miejsce położone w pobliżu Instytutu Matematyki UJ, gdzie do ostatnich chwil dni życia pracował prof. Pelczar. Krakowskie Koło Seniorów AZS traktuje tę sprawę jako realizację nieformalnego testamentu zmarłego przewodniczącego, tym bardziej, iż właśnie planowanej wizji lokalnej tego terenu (podczas wiosennego spotkania Koła Seniorów w 2010 r.), poświęcony był Jego ostatni list, wysłany na cztery dni przed śmiercią do sekretarza Rady Koła Jana Żurka³².

Od 2010 r. przewodniczącym Koła został wybrany prof. Andrzej Białas, krakowianin, który swoje życie związał z Uniwersytetem Jagiellońskim. W okresie studiów na fizyce był zawodnikiem sekcji koszykówki w AZS Kraków, prezesem KU AZS UJ (1957-1958), współorganizatorem pierwszych powojennych kontaktów sportowych AZS UJ z uniwersytetami w Cambridge i Pradze. Przed listopadowym jubileuszem 20-lecia Koła Seniorów AZS Kraków twierdził: *I chociaż, jak mówi filozof, za młodu drży serce, a na starość nogi – pokażemy, że ciągle jeszcze stoimy na nogach wystarczająco mocno, aby pójść do przodu i pociągnąć za sobą młodych.*³³

W dniu 15 maja 2016 r. przeprowadzono Walne Zgromadzenie Koła Seniorów AZS Kraków. Dotychczasowy przewodniczący Rady Koła przekazał funkcję prof. Kazimierzowi Furtakowi, rektorowi Politechniki Krakowskiej, który jest dobrze znany w krakowskim środowisku sportowym (lekkoatleta, akademicki mistrz Polski uczelni technicznych w skoku w dal i trójskoku (1973)).

Warto podkreślić, że powołane prawie ćwierć wieku temu Koło Seniorów AZS Kraków było tzw. strzałem w dziesiątkę. Poza formalnymi spotkaniami wynikającymi z realizacji zadań statutowych krakowskiego stowarzyszenia, chyba najcenniejsze są te o charakterze niezobowiązujących spotkań towarzyskich, które w ostatnich latach odbywały się w pierwszy poniedziałek każdego miesiąca w kawiarni „Zalipianki” (róg ulicy Szewskiej i Plant). Wśród przychodzących na nie są ci, którzy mają wolę, i chęć rozmowy z koleżanką czy kolegą o swoim życiu, radościach i troskach codzienności. Stąd stały się one dla członków istotne. Można powiedzieć, że kultywowane przez lata tych nieformalnych spotkań to wielka wartość i siła, która ma wielowymiarową motywację przynależności do Koła Seniorów AZS Kraków.

Niespełna przed dziesięcioma laty, również na Śląsku zrodziła się myśl o utworzeniu przy Organizacji Środowiskowej AZS w Katowicach Klubu Seniora³⁴. W dniu 11 maja 2007 odbyło się zebranie założycielskie, w którym uczestniczyli: Tadeusz Janik, Tadeusz Mazepa oraz Ryszard Borys. Już 6 czerwca tegoż roku Zarząd OŚ AZS zaprosił grono osób związanych z akademickim sportem Śląska na spotkanie założycielskie. Dnia 21 czerwca przedstawiono pismo do OŚ AZS z prośbą o zatwierdzenie statutu, listę założycieli oraz skład imienny osób, tworzący tymczasowy zarząd Klubu. Jesienią 19 listopada przesłano pismo z przygotowanymi załącznikami do Zarządu Głównego AZS z rozszerzoną informacją o powołaniu nowej jednostki organizacyjnej w ramach OŚ AZS Katowice. W dniu 18 lutego

³² J. Pawłowski, *Odszedł profesor Andrzej Pelczar*, [w:] „Akademicki Przegląd Sportowy” nr 5/2010, s. 14.

³³ *Koło Seniorów AZS Kraków 1992-2012*, Kraków 2012, s. 6.

³⁴ J. Szaflik, *Środowiskowy Klub Seniora przy OŚ AZS Katowice*, [w:] *65 lat AZS Katowice*, cz. III: 2006-2011, Wyd. „Adam Press”, Katowice 2011, s. 72-73.

2008 r. przeprowadzono Walne Zebranie Wyborcze Środowiskowego Klubu Seniora w Katowicach, podczas którego zatwierdzono regulamin działania (w miejsce statutu) i wybrano Zarząd Klubu w osobach: Tadeusz Mazepa – prezes, członkowie – Tadeusz Janik, honorowy prezes AZS³⁵, Waław Drząszcz, Kazimierz Mieleszczuk, Eugenia Kobier, Kazimierz Kostrzewa i Romuald Otoliński. Na posiedzeniu Zarządu 3 lipca 2008 r. podjęto decyzje o organizacji Pikniku Klubu Seniora w Lesie Murckowskim, i wyjazd do Ośrodka Dydaktyczno-Rekreacyjnego Uniwersytetu Śląskiego w Bornem Sulimowie. Dzięki staraniom Edwarda Wąsiela, członka Klubu Seniora AZS, wówczas kanclerza UŚ, m.in w Ośrodku, przed jednym z budynków odsłonięto głaz morenowy poświęcony Kazimierzowi Cyganowi (1927-1998), zasłużonemu i oddanemu azetesiakowi Śląska, a na kamieniu został wryty napis: *nie był bogaty przez to co posiadał, a przez to, co z siebie dawał innym*^{36,37}.

Należy podkreślić, że w ramach obchodów jubileuszu 100-lecia AZS, seniorzy AZS w Częstochowie pod patronatem Akademii im. Jana Długosza i jej uczelnianego KU AZS, zorganizowali I Ogólnopolski Zjazd Klubów Seniora AZS w dniach 25-27 września 2008 roku. W spotkaniu uczestniczyło ponad stu przedstawicieli z dziesięciu środowisk AZS. Seniorzy z Częstochowy przedstawili reprezentantom innych kół swoje dokonania, doświadczenia, formy pracy, oraz przykłady różnorodnych przedsięwzięć. W „Akademickim Przeglądzie Sportowym” czytamy: *Pierwszy Zjazd Klubów AZS był imprezą ze wszech miar udaną. Tego typu spotkania godzi się kontynuować nie tylko z okazji jubileuszy, ale w każdym roku. Formuła tych spotkań powinna być podporządkowana danym okresom historycznym, dyscyplinom sportu lub środowiskom. Zebrany na tych spotkaniach materiał w postaci relacji, wspomnień i wypowiedzi może stanowić cenne źródło dla przyszłych badaczy dziejów naszej organizacji*^{38,39}. Niestety, w następnych latach nie powrócono do podobnych ogólnopolskich zjazdów, spotkań w Akademickim Związku Sportowym.

Podsumowanie i wnioski

W omawianej problematyce kół seniorów w Akademickim Związku Sportowym warto podkreślić cechy, które wynikają z faktu przynależności do nich, tj.: wspólnotowość, kolegialność, demokracja, pluralizm działalności, wielowymiarowa motywacja członków, silne osobowości ich liderów, a nade wszystko przynależność do stowarzyszenia: Akademickiego Związku Sportowego, który każdy z członków ma wpisane w swój życiorys. A jakie są rezultaty kontynuowanej wspólnotowości w omówionych kołach seniorów w AZS?

1. Cele kół seniorów AZS, oparte na ideowych założeniach Związku, znakomicie korespondują i wpisują się w dążenia ich miejsc zamieszkania – znaczących ośrodków nauki, kultury, miast o wspaniałych tradycjach sportu akademickiego.
2. Koła stały się skutecznym realizatorem i propagatorem wielu form działalności swoich członków.

³⁵ Tadeusz Janik, *nestor polskiego dziennikarstwa – sprawozdawca radiowy, komentator telewizyjny, naczelny redaktor katowickiego „Sportu”, działacz sportowy*. B. Tuszyński, *Bardowie sportu*, Fundacja Dobrej Książki, Warszawa, s. 220.

³⁶ *60 lat AZS Katowice. Wspomnienia*, (red.) A. Miszty, Katowice 2005, s. 24-25.

³⁷ J. Szaflik, *Środowiskowy Klub Seniora przy OŚ AZS Katowice...*, op. cit. s. 72-73.

³⁸ R. Wryk, *I Zjazd Klubów Seniora AZS*, [w:] „Akademicki Przegląd Sportowy” nr 9/2008, s. 10.

³⁹ H. Hanusz, B. Korpak, *100 lat Akademickiego Związku Sportowego*, Wyd. FALL, Warszawa 2014, s. 204.

3. Członkowie kontynuują misję *chronienia od zapomnienia* wszystkiego, a nade wszystko wartości, tj. postawy, aktywności społecznej, relacji międzyludzkich, a równocześnie kontynuowanie wspomnień, wypowiedzi oraz gromadzenie dokumentacji, która jest cennym źródłem dla badaczy dziejów AZS.
4. Seniorzy odnawiają przyjaźnie koleżeńskie, nawiązują nowe, wzbogacając codzienność życia w tzw. okresie trzeciego wieku.
5. Członkowie kół posiadają umiejętności przeżywania na nowo minionych lat, wydarzeń, które zaistniały z faktu wpisania się w historię Akademickiego Związku Sportowego.
6. Członkowie kół budują i kształtują przyjaźnie międzypokoleniowe. Interesuje ich współczesny obraz Związku. W ich spotkaniach uczestniczą młodzi przedstawiciele klubów uczelnianych, sekcji sportowych, którzy przekazują seniorom informacje o aktualnej działalności, pozycji klubu w obrazie miasta, kraju, a oni mogą być dumni z ich osiągnięć, z postawy studentów-sportowców przynależnych do AZS.
7. Swoją postawą krzewią i popularyzują ideę helleńskiego ideału wychowawczego: *zdrowego ducha i ciała*.

Szkoda, że oprócz działających przykładowie i profesjonalnie: Koła Seniorów AZS Częstochowa, Klubu Seniora AZS Katowice, Koła Seniorów AZS Kraków, Koła Seniorów AZS Warszawa, inne równie znaczące ośrodki AZS w obrazie kraju, nie posiadają kół seniorów o tak interesującym i wartościowym programie działania.

Biorąc pod uwagę fakt, że w większości polskich uczelni istnieją i działają stowarzyszenia absolwentów szkół wyższych, tak państwowych jak i prywatnych, warto tworzyć takie formy działalności, i być dumnym z członkostwa i podejmowania działań zgodnie z zasadą: *dla siebie – dla innych*.

Bibliografia:

- 40 lat Klubu Seniora AZS Częstochowa. Wydawnictwo jubileuszowe Klubu Seniora AZS Częstochowa, Częstochowskie Zakłady Graficzne, Częstochowa 2010.
- 9 th FISU Forum Krakow Poland, Wyd. FISU, Kraków 2008.
- Hanusz H., *Aleksander Pilarski (1905-1996)*, [w:] „Akademicki Przegląd Sportowy”, nr 11/1996, s. 14.
- Hanusz H., *Członkowie honorowi Akademickiego Związku Sportowego*, [w:] *Dzieje Akademickiego Związku Sportowego*, pod red. R. Wryka, t. III, Aneks 1, Wyd. Nauka i Innowacje, Poznań 2014, s. 233-278.
- Hanusz H., Korpak B., *100 lat Akademickiego Związku Sportowego*, Wyd. FALL, Warszawa 2014.
- Koło Seniorów AZS Kraków 1992-2012*, Wydanie Specjalne „Akademickiego Przeglądu Sportowego”, Wyd. FALL, Kraków 2012, s. 4.
- Kronika Koła Seniorów AZS Kraków*, t. 1, 2002.
- Kronika Koła Seniorów AZS Kraków*, t. 2, 2002.
- Kruczalak E., *Basia - gryfowi zawsze wierna*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 2/1998, s. 26-29.
- Kruczalak E., *Wielka niespodzianka rzymskich igrzysk olimpijskich - srebrna medalistka Jarka Józwiakowska*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego” 2002, nr 1/8, s. 49-54.
- Leska M., *Mój „osobisty” AZS*, [w:] *Akademicki Związek Sportowy 1908-1983. Wspomnienia i pamiętniki*, wybór i oprac. R. Wryk, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 1985, s. 351-357.
- Lista członków Koła Seniorów AZS w Lublinie, wg stanu na dzień 3 XI 1981 r.
- Michalski C., *Akademicki Związek Sportowy w Krakowie, cz. I: 1909-1945*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2007.
- Michalski C., *Akademicki Związek Sportowy w Krakowie, cz. II: 1945-2009*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2012.
- Michalski C., *Koło Seniorów AZS Kraków...*, Kraków 2016 (rękopis w posiadaniu autorki).

- Nieroda R., *Być zawsze w ruchu...*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego” 1998, nr 1/5, s. 43-47.
- Pawłowski J., *Odszedł profesor Andrzej Pelczar*, [w:] „Akademicki Przegląd Sportowy” nr 5/2010, s. 14.
- Pawłowski J., *Zdzisław Makowski - pierwszy powojenny mistrz „stumetrówki”*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 2/1998, s. 44-46.
- Pawłowski J., *Akademicki Związek Sportowy w Krakowie*, [w:] „Alma Mater” Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 98/2007, s. 42-45.
- Pawłowski J., *Zdzisław Nowak (1906-1996) - pierwszy olimpijczyk sekcji lekkoatletycznej AZS Kraków*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 1/1999, s. 9-18.
- Statut Koła Seniorów A.Z.S. w Warszawie*, Warszawa 1939.
- Statut Koła Seniorów AZS Kraków*, Kraków 1992.
- Stenogram z XXVI Zjazdu Akademickiego Związku Sportowego Warszawa*, 10-11 czerwca 2016 r., s. 9-11.
- 100 lat Akademickiego Związku Sportowego*, wybór i opracowanie H. Hanusz, B. Korpak, Warszawa 2009.
- Tuszyński B., *Bardowie sportu*, Fundacja Dobrej Książki, Warszawa 2001.
- Tuszyński B., H. Kurzyński, *Leksykon olimpijczyków polskich. Od Chamonix i Paryża do Soczi 1924-2014*, Polski Komitet Olimpijski, Warszawa 2014.
- Wolf J., *Historia Koła Seniorów - AZS Kraków*, 2011 (rękopis w posiadaniu autorki).
- Wryk R., *I Zjazd Klubów Seniora AZS*, [w:] „Akademicki Przegląd Sportowy” nr 9/2008, s. 10.
- Żółta Księga AZS (z lat 1910-1914, wybór fragmentów, redakcja oraz komentarze i aneksy J. Pawłowski*, Wyd. FALL, Kraków 2009.
- Żurek J., *Z grodu Kraka...*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 1/1998, s. 3-4.
- Żurek J., *Dziesięciolecie Koła Seniorów AZS Kraków*, [w:] „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego”, nr 1/2002, s. 62.

Streszczenie

Praca przedstawia powołanie i działalność w społeczności sportu akademickiego w wybranych ośrodkach akademickich w Polsce kół seniorów AZS. Powstały one z inicjatywy i woli byłych członków AZS, którzy po ukończeniu studiów, swojej kariery sportowej widzą sens i potrzebę uczestniczenia w dalszym życiu stowarzyszenia. W pracy przedstawiono przykładowe obszary działania międzypokoleniowej integracji członków – seniorów, zgodne z sentencją: *SEMPER JUVENES ANIMO*.

Słowa kluczowe: sport, senior, Polska.

SENIOR CLUBS of ACADEMIC SPORTS ASSOCIATION

Summary

This work contains founding and activity of AZS senior clubs in selected academic centers in Poland. They have been risen from initiative and will of former AZS members, who after graduating from their studies, finishing sport careers, still see the point in participation in association's future life. In this work are presented examples from senior-members areas of intergeneration activity, according to a sequence: *SEMPER JUVENES ANIMO – always young in spirit*.

Key words: sport, senior, Poland.